

A TARTÁSI JOGVISZONYOK MÓDOSÍTÁSA

I. BEVEZETÉS

A szerződéses jogviszony módosítását hatályos Polgári Törvénykönyvünk, a 2013. évi IV. törvény (a továbbiakban Ptk.) a kötelmi könyvben, a szerződésekre vonatkozó általános szabályok körében rendezi. A szerződési szabadság elvéből következően a felek a közöttük fennálló szerződés tartalmát közös megegyezéssel (akarategységben) szabadon módosíthatják és megváltoztathatják kötelezettségvállalásuk jogcímét.^[1] A szerződésnek a felek konszenzusán alapuló módosítása mellett a Ptk. lehetővé teszi a szerződés bíróság általi módosítását is abban az esetben, ha a jogszabályban rögzített – taxatív és konjunktív – feltételek fennállnak.^[2]

A polgári jogi kódex a szerződéses kötelmi viszony módosítására vonatkozó általános szabályok mellett több szerződéstípus esetén is tartalmaz egy-egy, az általánoshoz képest speciális jelleggel bíró rendelkezést. Ezek köréből kiemelkedik a tartási szerződés módosítására vonatkozó szabály (Ptk. 6:495. §), amely a bíróság általi szerződésmódosítás különös eseteként részletesen meghatározza a tartási szerződés bíróság általi módosítására és a tartási szerződés életjáradéki szerződéssé történő átalakítására vonatkozó feltételeket.

A tanulmány kiindulópontját alapvetően a Ptk. említett rendelkezése, annak vizsgálata képezi. A tartási jogviszonyok körében azonban a magánjogtudomány különbséget tesz szerződésből fakadó és törvényen alapuló tartási jogviszonyok között, ez utóbbiakat a családjogi szabályanyagon belül maga a Ptk. is elismeri és az ennek alapján létrejött jogviszonyban a tartás módosítására további sajátos rendelkezéseket tartalmaz. A tartási jogviszonyok említett két típusát tekintve a legfőbb különbség, hogy míg szerződésen alapuló tartás esetén a tartási kötelezettség vállalása a fél (tartásra kötelezett) önkéntes akaratelhatározásán alapul, és arra mint szerződéses szolgáltatásra vonatkozóan a felek megállapodása (tartási szerződés) az irányadó, addig törvényen alapuló tartás esetében a tartási kötelezettség alapjául a jogszabály rendelkezése szolgál, rögzítve egyúttal a tartásra vonatkozó alapvető rendelkezéseket is.

Kelemen László a szerződésből fakadó tartási (szóhasználatában ellátási) kötelezettség és a törvényen alapuló tartás közötti fogalmi

[1] Ptk. 6:191. § (1) bekezdés.

[2] Vö. Ptk. 6:192. § (1) bekezdés.

különbséget alapvetően abban látta, hogy az előbbi kötelmet keletkeztet, amelyhez kapcsolódik a perelhetőség (alaki kénytetőség),^[3] míg utóbbit a polgári jog családjogi igényként kezeli.^[4] Almási Antal kötelmi jogi könyvében a Kelemen által a szerződésen és jogszabályon alapuló tartás kapcsán vázolt fogalmi különbséget szintén elismerte, a két igény természetét tekintve azonban – a korabeli bírói ítélkezési gyakorlat alapján – hangsúlyozta azok azonosságát.^[5]

Tanulmányomban a tartási jogviszonyok módosításával, módosíthatóságával átfogó jelleggel foglalkozom, a vizsgálódást a szerződésen és a jogszabályon alapuló tartásra egyaránt kiterjesztve. A szerződésből fakadó tartási jogviszonyok módosítására vonatkozó rendelkezések vizsgálata körében a tartási kötelezettséget magában foglaló és a hatályos Ptk.-által is ilyen megnevezés alatt szabályozott *tartási szerződés* mellett helyet kap az említett kontraktus „közeli rokona”, ha úgy tetszik, sajátos válfaja, az *öröklési szerződés* is, amelyre a Ptk. öröklési jogi könyvében rögzített különös szabályok mellett a kötelmi könyv egyes szerződési jogi rendelkezései is alkalmazandók. Ezen szerződések főbb jellemzői és a módosításukra vonatkozó sajátos szabályok a „tartási kötelezettséget tartalmazó szerződések” gyűjtőfogalom alatt kerülnek ismertetésre.

A tanulmány második része a jogszabályon alapuló, ún. családjogi tartási viszonyok módosíthatóságával foglalkozik. Ennek körében részletesen elemzem a Ptk. családjogi könyvében, a rokonság jogán belül a tartás módosítására vonatkozóan rögzített rendelkezést, vázolva egyúttal a szerződésen alapuló tartás felek általi (akarategységen alapuló) és bíróság általi módosításával való hasonlóságokat és különbségeket.

II. A TARTÁSI KÖTELEZETTSÉGET TARTALMAZÓ SZERZŐDÉSEK MÓDOSÍTÁSA

1. A tartási szerződés

A tartási szerződés a Ptk.-ban nevesített, bizalmi jellegű szerződés, amely alapján a tartásra kötelezett a tartásra jogosult körülményeinek és szükségleteinek megfelelő ellátására, illetve gondozására, a tartásra jogosult pedig ellenérték teljesítésére köteles.^[6] A tartási szerződés egyike azoknak a szerződéses jogviszonyoknak, amelyek esetén a jogalkotó a szerződés módosításának általános szabályaihoz képest speciális rendelkezéseket állapít meg a szerződés felek általi (konszenzusos) és bírósági módosítására egyaránt. Ennek legfőbb oka, hogy a tartási szerződés keretében a tartásra kötelezett által teljesítendő szolgáltatás különböző „bizonytalansági tényezők” és szerencseelemek függvényében

[3] Vö. Grosschmid, 1932, 838–857.

[4] Vö. Kelemen, 1942, 394.

[5] Almási, 1929, 878.

[6] Ptk. 6:491. § (1) bekezdés.

alakul, ennek folytán a szerződés időtartama, illetőleg tartalmi keretei sem a szerződés megkötésekor, sem annak teljesítése folyamán nem határozhatók meg.^[7]

A tartási szerződés módosítása több szempontból is vizsgálendő. Egyrészt, a tartási szerződésben részes felek, vagyis a tartásra kötelezett (eltartó) és a tartásra jogosult (eltartott) a közöttük fennálló jogviszonyt – a szerződési szabadság elvéből következően, a szerződésmódosítás általános, a szerződés megkötésére vonatkozó rendelkezésekre visszautaló szabálya alapján – akarategységgel bármikor módosíthatják.^[8] Tekintettel arra, hogy a Ptk. 4:191. § (2) bekezdése a szerződő felek számára a tartási szerződés érvényességéhez annak írásba foglalását írja elő, a Ptk. 6:6. §-a (2) bekezdésének megfelelően a szerződés módosításának is ebben a formában kell megtörténnie, vagyis a szerződés módosítására irányuló szerződésnek is legalább a lényeges elemeit szükséges írásba foglalni.

A tartási szerződés a felek konszenzusával történő, az általános szabályok szerinti módosításán túl a Ptk. 6:495. §-a lehetővé teszi azt is, hogy az ott meghatározott törvényi feltételek teljesülése esetén a felek kontraktusát bíróság módosítsa. A hivatkozott szakaszban megjelölt feltételek ugyanakkor a bíróság általi szerződésmódosítás általános szabályaitól eltérnek, ahhoz képest speciális jelleggel bírnak. A tartási szerződést, annak tartalmát ugyanis a bíróság – bármelyik fél kérelmére – a Ptk. 6:192. §-ában meghatározott feltételek teljesülése hiányában is módosíthatja, amennyiben a tartási szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása a szerződéskötés időpontját követően a felek körülményeiben bekövetkezett változások folytán indokolatlan.

A tartási szerződés módosításának e kivételes esetére vonatkozóan a Ptk. több kiegészítő jellegű, ám rendkívül lényeges fordulatot is tartalmaz. Egyrészt, a módosítás során a bíróság mindkét fél érdekeit köteles figyelembe venni és ezek összemérését követően köteles a szerződést a megváltozott körülményekhez igazítani. Szemben tehát a bíróság általi szerződésmódosítás általános szabályával, ehelyütt nem feltétel a fél lényeges jogi érdekének sérelme. Másrészt, a normaszöveg nem ad pontos meghatározást arra nézve, hogy a szerződéses jogviszony fenntartásának indokolatlansága milyen okból állhat elő. A Ptk. normaszövegében – a „különösen” fordulat egyidejű, a taxatív jelleget egyértelműen kizáró alkalmazása mellett – egyfajta iránymutatásként kerül rögzítésre a felek közötti bizalmi-érzelmi viszony megromlása, mint olyan ok, körülménybeli változás, amely indokolatlanná teszi a felek közötti szerződés további fenntartását. A bizalmi-érzelmi viszony megromlása alapvetően szubjektív alapokon nyugszik, azt a felek bármelyikének felrható magatartása előidézhetheti.

A jogalkotó a bizalmi-érzelmi viszony megromlásának rögzítésével a bírósági szerződésmódosításra alapot adó körülményváltozásra ad példát. Lényeges azonban, hogy ez az esetkör ugyanakkor nem képezi kizárólagos alapját a tartási

[7] BH 2013. 125. Vö. Hegyháti, 1959, 538.

[8] Vö.: Ptk. 6:191. § (1) és (3) bekezdés.

szerződés módosításának. A szerződés módosítására (fenntartásának indokolatlanságára) ugyanis okot adhat más, objektív jellegű körülménybeli változás. Ilyen lehet az eltartásra jogosult vagy az eltartásra kötelezett körülményeiben vagy egészségi állapotában való (negatív irányú) változás is, így például az eltartásra kötelezett olyan súlyos megbetegedése, amely a természetben való tartásra átmenetileg képtelenné teszi.^[9]

A Ptk. hivatkozott szakaszában rögzített, a tartási szerződés bíróság általi módosítására vonatkozó rendelkezések tehát „lazítanak” a Ptk. 6:192. §-ában meghatározott feltételrendszer szigorúságán és egyben tükrözik a tartási szerződés legfőbb jellemzőit is. Egyrészt, a tartási szerződés mint tartós jogviszony esetén^[10] az idő múlása és annak a szerződő felek jogaira és kötelezettségeire kifejtett hatása az átlagosnál nagyobb relevanciával bír. Másrészt, a jogszabályhely utal az eltartó és az eltartott közötti viszonyra is, ezzel kifejezésre juttatva a szerződéstípus bizalmi jellegét és egyúttal figyelmet szentelve a felek között fennálló, érzelmi kapcsolaton nyugvó bizalom sérülékenységének. Amennyiben ugyanis a szerződés alapjául szolgáló, a felek között fennálló bizalom sérül meg, úgy ez elméletben lehetőség a szerződés módosítására. Kérdésként merül ugyanakkor fel, hogy a bíróság szerződésmódosító jogköre a tartási szerződés mely tartalmi elemeire, feltételeire terjedhet ki. Minthogy a Ptk. korlátozó rendelkezést nem tartalmaz, a bíróság általi szerződésmódosítás a szerződés bármely feltételére vonatkozhat.^[11]

A Ptk. a tartási szerződés bíróság általi módosítása mellett a módosítás egy további sajátos esetét is elismeri, amely ugyan szintén feltételezi a bíróság beavatkozását, valójában azonban a bíróság cselekvési lehetősége nagyon szűk körre korlátozódik. Az említett esetkör a *tartási szerződés életjáradéki szerződéssé való átalakítása*, amelyre a Ptk. 6:495. § (2) bekezdése értelmében akkor van mód, ha valamelyik szerződő fél magatartása vagy körülményei folytán a természetben való tartás lehetetlenné vált. (Az esetek jó részében a természetben való tartás lehetetlenségét jellemzően az eltartásra kötelezett egészségi állapotában bekövetkező negatív változás eredményezi.) A tartási szerződés életjáradéki szerződéssé alakítása tehát a szerződéses jogviszony módosításának sajátos, a Ptk. által külön nevesített esetkörét képezi, amelyről – legalábbis elméleti síkon – a felek maguk döntenek, azonban az átalakítás ténylegesen nem a felek megállapodása (módosító szerződés) útján, hanem a bíróság döntése alapján megy végbe, amelyet bármelyik fél kérhet.

Az említett két szerződésmódosítási esetkör kapcsán feltétlenül megjegyzést érdemel, hogy amíg a tartási szerződés bírósági módosítása esetén a bíróság a fél kérelmére a fennálló szerződést kifejezetten tartalmában módosítja és a szerződéses tartalmat igazítja hozzá a megváltozott viszonyokhoz, addig a

[9] Delbó, 2010., 53.

[10] Vö.: BDT 2011. 2579., BDT 2011. 196., valamint Kelemen, i. m., 379.

[11] Zsíros, 2014, 1280.

tartási szerződés életjáradéki szerződéssé való átalakításakor a bíróság a szerződés jogcímét módosítja. Ez utóbbi esetben a bíróság döntésének eredményeként egy fennálló, bizonyos típusba besorolható szerződés adott pillanattól (a szerződésmódosítás időpontjától) kezdve egy más típusú szerződésként kezelendő, amelyre ettől kezdve egy másik kontraktus szabályai alkalmazandók. Lényeges azonban, hogy amíg a szerződés jogcímbeli módosításának alapját a szerződésmódosítás általános szabályai körében a teljesítendő szolgáltatás *jellegbeli azonossága* („egyneműsége”) adja (pl. a vételár-tartozás és a kölcsön egyaránt pénzbeli fizetési kötelezettséget jelent), addig a tartási és az életjáradéki szerződés közötti „váltás” mint a jogcímbeli módosítás, ténylegesen is kihat a teljesítendő szolgáltatásra is. A tartásra kötelezett részéről teljesítendő, természetbeni tartás formájában meghatározott kötelezettség ugyanis a szerződés életjáradéki szerződéssé való átalakításával pénzbeli fizetési kötelezettséggé (életjáradék) fordul át, vagyis az átalakítás folytán az alapvetően bizalmi jellegű jogviszonynál a gazdasági jelleg válik dominánssá. A tartási és az életjáradéki szerződés esetén tehát annak ellenére, hogy a szerződéssel elérni kívánt cél megközelítőleg azonos, hiszen a szerződés mindkét esetben a jogosult megélhetésének, létfenntartásának biztosítására irányul,^[12] az azok alapján teljesítendő szolgáltatás azonban már jelentős mértékben eltér egymástól. Ez a legfőbb oka annak, hogy a jogalkotó a tartási szerződés módosításakor különös hangsúlyt fektet a szerződés által elérni kívánt cél megvalósíthatóságára, amelynek hiányában a szerződés módosítása helyett már csak annak megszüntetésére van lehetőség.^[13]

A tartási szerződés életjáradéki szerződéssé való átalakítása kapcsán szintén lényeges, hogy ez a lehetőség a szerződő felek számára nem jelent teljes szabadságot, hanem arra csak a Ptk. által meghatározott szabályok szerint, meghatározott feltételek fennállása esetén és korlátok között van lehetőség. A Ptk. 6:495. § (2) bekezdését összefoglalva ez a következők szerint történhet:

1. A tartási szerződés életjáradéki szerződéssé való átalakítását *bármelyik fél kezdeményezheti*, azonban a módosítás ténylegesen nem a felek akarategységen alapuló jogügylete formájában jelenik meg, hanem azt – a fél kérelmére – bíróság állapítja meg.

2. Az átalakítás kérelmezése abban az esetben lehetséges, ha *valamelyik fél magatartása vagy körülményei folytán a természetben való tartás lehetetlenné vált*. Nem elegendő tehát a körülményeknek, az eltartásra kötelezett és eltartásra jogosult közötti bizalmi-érzelmi viszonynak a megváltozása (és ennek folytán például a jogosult elutasító magatartása), illetve a bármelyikük életkörülményeiben vagy egészségi állapotában bekövetkező változás, hanem ennek a változásnak olyan mértékűnek kell lennie, amely kifejezetten lehetetlenné teszi azt, hogy a tartásra

[12] Hegyháti, i. m., 535.

[13] Ptk. 6:495. § (3) bekezdés.

kötelezett szerződésen alapuló tartási kötelezettségének természetben tegyen eleget, ebben a formában teljesítsen.

3. A természetben való tartás lehetetlenné válásán túl a bíróság köteles figyelemmel lenni a felek érdekeire is, így például arra az eltartásra jogosult személy részéről megfogalmazott alapvető igényre, amely miatt a felek között tartási és nem életjáradéki szerződés jött létre. A tartás célkötelem,^[14] így amennyiben a felek a tartásra jogosult személy fizikai állapota (pl. mozgássérültsége, gondozásra szorulása) miatt állapotok meg a természetbeni tartásban, úgy a tartási szerződés életjáradéki szerződéssé alakítása nem indokolt, mivel a szerződéssel elérni kívánt cél csak a tartásra jogosult tényleges tartásával biztosítható, egészségi állapota a természetbeni gondozást nélkülözhetetlenné teszi.^[15] Kérdésként merülhet fel azonban, hogy miként ítélandó meg egy olyan helyzet, amikor a tartásra szoruló fél éppen azért kéri a tartási szerződés életjáradéki szerződéssé alakítását, mert a kötelezettek által megfizetésre kerülő járadék (pénzre váltott tartás) összegéből a továbbiakban hivatásos gondozó igénybevételével maga szeretne önmaga gondozásáról gondoskodni. Mely szerződő fél érdeke alapján kell ilyenkor a bíróságnak döntenie a szerződés átalakíthatóságáról? Amint jól látható, a két szerződéstípus közötti „átjárás” esetén különösen lényeges szerephez jut a szerződő felek által definiált cél, illetőleg a jogviszony átalakítása esetén az említett cél további, az életjáradéki szerződés útján való megvalósíthatósága. Az eredeti szerződéses cél és annak megvalósíthatósága mellett azonban a bíróságoknak minden esetben figyelemmel kell lenniük a felek érdekeire is, amely idővel változhat és ez a szerződéses cél újbóli meghatározását teheti szükségessé.

4. A tartási szerződés életjáradéki szerződéssé való átalakítása a természetbeni tartást ellehetetlenítő személyi vagy tárgyi körülmények függvényében *szólhat átmeneti időre*, vagyis az említett körülmény megszűnéséig (pl. eltartásra kötelezett egészségi állapotának időleges megromlása) *vagy történhet végleges jelleggel* (pl. a felek közötti bizalmi viszony megromlása).

5. A tartási szerződésben meghatározott szolgáltatás „átváltása” nem automatikus, hanem a tartásra kötelezettet terhelő szolgáltatást (annak mértékét) a bíróság határozza meg ítéletében. A szolgáltatás mértékének meghatározása során lényeges szempont, hogy az eredeti szolgáltatás helyébe lépő életjáradék összege lehetőség szerint feleljen meg a természetbeni tartás ellenértékének^[16] és az átalakítás folytán a kötelezett ne kerüljön nehezebb helyzetbe, mintha a tartást természetben szolgáltatná tovább.^[17]

6. Azáltal, hogy a felek a tartási szerződés módosításának jogát a bíróság kezébe adják, gyakorlatilag szabad kezet adnak a bíróságnak az alkalmazandó jogkövetkezmény megválasztásában, minthogy a Ptk. kifejezetten rögzíti, hogy

[14] Hegyháti, i. m., 540.

[15] BH 2000. 491.

[16] BH 1997. 189.

[17] BDT 2002. 708.

a bíróság a felek kérelméhez nincs kötve.^[18] Ez a gyakorlatban azt jelentheti, hogy bár a felek adott esetben a szerződés módosítása érdekében fordultak bírósághoz, a bíróság azonban arra hivatkozással, hogy a szerződés célja a tartási szerződés életjáradéki szerződéssé alakításával nem valósítható meg, végül a tartási szerződés megszüntetése mellett dönt. A bírói beavatkozás hatókörét szűkítendő, a Ptk. úgy rendelkezik, hogy *a bíróság nem alkalmazhat olyan jogkövetkezményt, amely ellen mindkét fél tiltakozik*. Amint azonban erre a Ptk. általános miniszteri indokolása kifejezetten utal, az említett szabály valójában nem a szerződés módosításakor, hanem éppen ellenkezőleg, azokban az esetekben bír tényleges jelentőséggel, amikor a felek egyike sem kívánja fenntartani a szerződést sem természetbeni tartás, sem pedig életjáradék megfizetése formájában. A hivatkozott rendelkezés értelmében ugyanis kizárt, hogy a bíróság a szerződést a felek akarata ellenére, saját mérlegelése alapján (pl. ha esélyt lát a szerződéses jogviszony módosított formában való fenntartására) megszüntetés helyett valamilyen formában fenntartsa.^[19]

A tartási szerződésre vonatkozó szabályok köréből említést érdemel egy további rendelkezés. A Ptk. 6:495. §-ának (3) bekezdése szerint abban az esetben, ha a szerződés célja a szerződés módosításával (értve ez alatt a módosítás fentebb említett mindkét esetét) nem valósítható meg, bármelyik fél kérheti a szerződés megszüntetését. A jogalkotó a szerződés módosítását és megszüntetését nem pusztán ugyanazon a szakaszon belül helyezi el és teremt így kapcsolatot a két jogintézmény között, hanem a normaszövegben kifejezetten rögzítésre kerül a köztük *fennálló sajátos, alternatív viszony*.

A tartási szerződés és annak módosítása kapcsán egy gondolat erejéig érdemes kitérni a *gondozásra (és ápolásra) irányuló szerződésekre* is. A hatályos Ptk. elfogadását megelőző időszakban az ilyen szerződéseket a bírói gyakorlat a Ptk.-ban nem nevesített, atipikus jellegű, azonban a tartási és életjáradéki szerződéssel közeli rokonságban álló^[20] szerződésként kezelte, amelyben a szerződő felek közötti – alapvetően tartásra tervezett – jogviszony tényleges időtartamát, a szolgáltatás nyújtásának (gondozás, ápolás) időbeli terjedelmét szintén a „szerencsefaktor” határozza meg.^[21] Erre tekintettel az említett szerződések vonatkozásában a bírói ítélezési gyakorlat elismerte a tartási szerződés szabályainak megfelelő alkalmazását, így a *clausula rebus* szabály és a kontraktus bírósági általi módosításának lehetőségét is.^[22]

[18] Ptk. 6:495. § (4) bekezdés.

[19] Benke József a törvényi indokolással ellentétes, az időközben meghaladottnak tekintett PK 78. állásfoglalásban rögzített álláspontot képviseli, és úgy véli, hogy a feleknek a szerződés megszüntetésére irányuló kérelmében – mint többen a kevesebb – benne foglaltak kell tekinteni a szerződés tartalmi, illetőleg a jogcím megváltoztatására irányuló kérelmét is. (L. Benke, 2014, 310.)

[20] BH 2002. 399., BH 1997. 592.

[21] BH 1998. 273.

[22] BH 1978. 335., BH 1977. 789., BH 2002. 399.

A gondozási szerződés a hatályos Ptk.-ban sem jelenik meg önálló szerződéstípusként. A jogalkotó azonban nevesíti a tartási szerződés alapján nyújtandó lehetséges szolgáltatások körét, így azt is lehetővé teszi, hogy az eltartó a szerződésben kizárólagosan az eltartott gondozását vállalja. A korábbi bírói ítélkezési gyakorlattal ellentétben tehát, amely a gondozásra kötött szerződést kifejezetten elhatárolta a tartási szerződéstől, a hatályos Ptk. a gondozási szerződést egy meghatározott szolgáltatásra, a gondozásra irányuló tartási szerződési formának tekinti, ahol a felek közötti viszony különösen közeli kapcsolatot, bizalmat feltételez, amelynek megromlása okot adhat a kizárólagosan gondozásra irányuló tartási szerződés módosítására.

2. Az öröklési szerződés

Az öröklési szerződés a Ptk. öröklési jogi könyvében szabályozott jogintézmény, amely kettős jogi jelleggel bír: formáját tekintve végrendelet, azonban tartalma szerint tartási vagy életjáradéki szerződés.^[23] Ennek megfelelően egyes jellemzők tekintetében az öröklési jog (végintézkedésekre vonatkozó rendelkezések) dominanciája érvényesül, míg a jogintézmény – szerződés voltánál fogva – magán viseli a kötelmi (szerződési) jog sajátosságait, arra a tartási és az életjáradéki szerződésekre vonatkozó szabályok alkalmazandók. A törvényi definíció szerint az öröklési szerződésben az örökhagyó a vele szerződő felet a magának, illetve a szerződésben meghatározott harmadik személynek nyújtandó tartás, életjáradék, illetve gondozás ellenében vagyona, annak egy meghatározott része vagy meghatározott vagyontárgyak tekintetében örökösévé nevezi, míg a másik fél tartás, életjáradék, illetve gondozás teljesítésére vállal kötelezettséget.^[24]

A Ptk. elismeri az öröklési szerződés módosíthatóságát és arra – az adott öröklési szerződés tartalma függvényében – a tartási, illetőleg az életjáradéki szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazásáról rendelkezik. A Ptk. rögzíti továbbá, hogy az öröklési szerződés módosítására a szerződés létrejöttére előírt alakiságok^[25] alkalmazandók.^[26] (Ez a rendelkezés alapvetően összecseng a Ptk. kötelmi jogi könyvében a szerződés módosításánál rögzített rendelkezéssel, amely szerint a szerződés módosítására a szerződés megkötésére vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni,^[27] így a szerződés módosítására is érvényesen csak az eredeti (módo-

[23] Sóth, 1991, 198.; Anka, 2014, 588.; Vö. BH 2013. 16. Vonatkozó tanulmányában Weiss Emília a kérdés ennél összetettebb jellegét hangsúlyozza. (L. Weiss, 1997, 2.)

[24] Ptk. 7:48. § (1) bekezdés.

[25] A Ptk. 7:49. § (1) bekezdése értelmében az öröklési szerződés (alaki) érvényességére az írásbeli végrendeletre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, azzal az eltéréssel, hogy a szerződésnek akkor is a más által írt végrendelet alaki érvényességi feltételeinek (Ptk. 7:17. § (1) bekezdés, b) pont) kell megfelelnie, ha az valamelyik fél saját kézírásával készült.

[26] Ptk. 7:52. § (1)-(2) bekezdés

[27] Ptk. 6:191. § (3) bekezdés.

sításra kerülő) szerződésre előírt alakiságok mellett kerülhet sor.^[28] Az öröklési szerződés módosítására tehát érvényesen csak a fentebb említett szigorú alakisági előírások betartása mellett kerülhet sor. Lényeges továbbá, hogy bár a Ptk. tartalmaz a kötelező alakiság elmulasztása jogkövetkezményének (érvénytelenség) alkalmazása alól mentesítő szabályt, ez azonban a párhuzamos szerződési jogi szabállyal^[29] szemben a szerződés módosítására nem vonatkozik, hanem a *de facto* állapot felek akaratából történő létrejötte csak az öröklési szerződés megszüntetése esetén orvosolja a kötelező alakisági követelmények elmulasztása miatti érvénytelenséget.^[30]

Az öröklési szerződés módosításával kapcsolatosan Anka Tibor felhívja a figyelmet arra is, hogy amíg az öröklési szerződés (mint végintézkedés) érvényesen csak a felek személyesen tett akaratnyilatkozata útján jöhet létre, addig a gyakorlat a szerződés módosítása tekintetében észszerűségi indokokra hivatkozva, a Ptk. szabályát látszólag felülírva elfogadja a szerződés képviselő útján történő módosítását is.^[31]

Az öröklési szerződés módosítása azonban nemcsak formailag, hanem tartalmi szempontból is kötött. Amíg ugyanis a kizárólag a szerződési jog hatálya alá tartozó szerződések esetén a szerződésmódosítás szabadsága – a szerződési szabadságból levezetve – adott, addig öröklési szerződés esetén a módosítás terjedelmét tekintve korlátozottabb, mely jellemző a szerződés fentebb már említett kettős jellegére vezethető vissza. A szerződési jog diszpozitivitásával szemben a Ptk. öröklési jogi rendelkezései kógens jelleggel bírnak, az ezektől való eltérés nem lehetséges. Erre tekintettel már a Ptk. hatályba lépését megelőző bírói ítélkezési gyakorlat is úgy foglalt állást, hogy mindazokban az esetekben, amikor a felek körülményeiben az öröklési szerződés megkötését követően lényeges változás áll be, a bíróság csak olyan esetben módosíthatja a szerződést, ha az említett változás a tartási vagy az életjáradéki szerződési elemekben következik be és az az öröklés végintézkedési jellegét (pl. lekötött várományi vagyon) nem érinti.^[32]

A tartási szerződéshez hasonlóan öröklési szerződés esetén is vizsgálandó, hogy milyen okok tehetik szükségessé a szerződés módosítását. Minthogy öröklési szerződésnél – a tartási szerződéshez hasonlóan – különösen fontos a szerződő felek, jelen esetben az örökhagyó és a vele szerződő másik fél közötti bizalmi kapcsolat, ennek megromlása feltétlenül érintheti a szerződést és annak változatlan vagy módosított formában való fenntarthatóságát, illetőleg adott esetben a szerződés megszüntetéséhez vezethet. Az öröklési szerződés mint visszerthes megállapodás esetén az örökhagyó szolgáltatásával („örökössé nevezés”) a vele szerződő személy megfelelő ellenszolgáltatása áll, amely természetét tekintve

[28] Vö.: Ptk. 6:6. § (2) bekezdés.

[29] Ptk. 6:94. § (2) bekezdés.

[30] Uo.

[31] Anka, i. m., 607.

[32] BDT 2007. 1521.

ölthet tartási jelleget vagy járadékfizetés útján is megvalósulhat. Az ellenszolgáltatás formáját a szerződéssel elérni kívánt cél, az örökgyó által definiált igények határozzák meg, vagyis az öröklési szerződés attól függően lesz tartási vagy életjáradéki jellegű, hogy az örökgyónak (mint eltartottnak) természetbeni vagy pénzbeli tartásra van-e szüksége. Az öröklési szerződés jellege ugyanakkor a szerződés módosítására és annak megszüntetésére egyaránt kihat. Járadékban meghatározott kötelezettség esetén ugyanis a felek közötti személyes kapcsolat, bizalmi-érzelmi viszony kisebb jelentőséggel bír, mint tartási jellegű szerződés esetén, így – ahogyan az a bírói gyakorlatban is rögzítést nyert –, a felek viszonyának megromlása önmagában még nem eredményezheti a szerződés megszüntetését.^[33] Ezzel ellentétben viszont, a tartási szolgáltatás tartalmazó szerződés mint tartós jogviszony esetén indokolt lehet a szerződés módosítása (vagy akár megszüntetése) önmagában azon az alapon is, hogy a tartásra kötelezett személy személyes körülményei miatt, neki nem felróható módon nem képes eleget tenni az aktuálisan szükségessé szolgáltatási kötelezettségének.^[34]

A tartási szerződés szabályai körében rögzített különös szerződésmódosítási lehetőség, a tartási szerződés életjáradéki szerződéssé történő átalakítása öröklési szerződés esetén – tekintettel a vonatkozó szabályok mögöttes alkalmazására – szintén lehetséges. Ehhez kapcsolódóan a bírói gyakorlatban már jóval a jelenleg hatályos Ptk. megszületését megelőzően alkalmazták, hogy az öröklési szerződésben rögzített tartási kötelezettség életjáradék fizetésére irányuló kötelezettséggé történő átalakítása a szerződés végintézkedési jellegét nem érinti, a módosítás ellenére az továbbra is fennmarad.^[35] Az öröklési szerződés tartási elemének átalakítására egyebekben a fentebb, a tartási szerződés életjáradéki szerződéssé történő átalakításánál kifejtettek irányadók, így nincs például lehetőség az öröklési szerződésben foglalt szerződéses kötelezettség módosítására (átalakítására), amennyiben ezzel a szerződés eredeti célját már nem lenne képes betölteni.

Kérdésként merülhet fel, hogy vajon az öröklési szerződésben meghatározott kötelezettség módosítása „fordított irányban” is lehetséges-e, vagyis a Ptk. alapján van-e lehetőség arra, hogy a bíróság a járadék fizetésére irányuló kötelezettséget tartási kötelezettséggé alakítsa át. Gellért György szerint a bíróság ilyen irányú döntést nem hozhat, az életjáradéki jellegű öröklési szerződés tartási jellegűvé történő átalakítására csak a felek akarategységben történő módosításával kerülhet sor.^[36] A bíróság módosító jogköre a járadékfizetési kötelezettség tekintetében mindössze a járadék összegének módosítására, jellemzően felemelésére terjedhet ki.^[37] Az életjáradéki szerződés tartási szerződéssé való átalakíthatósága kapcsán hasonlóképpen foglal állást Leszkóven László is, aki szerint az említett

[33] BH 1996. 534.

[34] BDT 2011. 2579.

[35] BH 1991. 149.

[36] Gellért, 2001, 135.

[37] Gellért, i. m., 136.

szerződések közötti „átjárásra” a szerződő felek ilyen irányú, akarategységet feltételező módosítási szándéka esetén van lehetőség.^[38]

III. A JOGSZABÁLYON ALAPULÓ TARTÁSI JOGVISZONYOK MÓDOSÍTHATÓSÁGA

A tanulmány előző pontjában kizárólagosan azon tartási jellegű jogviszonyok módosíthatóságának vizsgálatára került sor, amelyek alapjául szerződés szolgált. A módosítás iránti igény azonban nemcsak a szerződésen alapuló, hanem egyéb olyan tartási jogviszonyoknál is felmerülhet, amelyek nem a felek közötti megállapodáson, hanem jogszabály rendelkezésén alapulnak. Az efféle jogviszonyok alapvetően a családjog területén jelennek meg, egyrészt a házassági jogi szabályanyagban belül (különélő és volt házastárs tartása), másrészt pedig az élettársi kapcsolatra és a rokonság jogára vonatkozó rendelkezések körében (élettársi tartás, rokontartás, kiskorú és nagykorú gyermek tartása). Az említett esetekben a tartási jogviszony alapjául jogszabály, mégpedig a Ptk. IV., családjogi könyvének adott rendelkezése szolgál, a tartás mértékére és módjára már a felek, vagyis a tartásra jogosult és a tartásra kötelezett megállapodása az irányadó.^[39] A Ptk. értelmében a felek megállapodása a tartás bíróság általi rendezésével szemben elsőbbséget élvez, a tartás bíróság általi meghatározását ugyanis a jogosult csak abban az esetben kérheti, ha közte és a tartásra jogszabály alapján köteles (tartásra kötelezett) fél között ilyen megállapodás nem jön létre.

A családjogi tartási viszonyok módosíthatóságának vizsgálatakor a kiindulópontot a különböző tartási formák és az azokra vonatkozó szabályok egymáshoz való viszonya képezi. A családjogi tartás általános és közös szabályai a rokontartás körében kerülnek rögzítésre, amelyhez képest a házastársi és élettársi tartásra mint különös esetekre további rendelkezéseket tartalmaznak a családjogi könyv házasságra és az élettársi kapcsolat családjogi hatásaira vonatkozó részei.

1. A családjogi tartás módosítására vonatkozó általános szabályok

A felek tartásra vonatkozó megállapodásukat konszenzussal alapvetően bármikor módosíthatják. A Ptk. 4:210. § (1) bekezdése értelmében azonban a felek a tartási jogviszony bíróság általi módosítását is kérhetik, amennyiben a tartás meghatározásának alapjául szolgáló körülményekben utóbb (a felek megállapodásának vagy a tartás bíróság általi megállapításának időpontját követően) olyan változás állt be, amelynek folytán a tartás változatlan formában történő teljesítése valamelyik fél lényeges jogi érdekét sérti.

[38] Leszkoven, 2016, 77.

[39] Ptk. 4:204. §.

A Ptk. hivatkozott szakasza kapcsán több lényeges megállapítás is tehető:

1. A Ptk. 4:210. §-a szerződési jog általános szabályai körében (Ptk. 6:192. §) rögzített bíróság általi szerződésmódosítás sajátos eseteként jelenik meg. Az alkalmazhatóság feltételeit tekintve ugyanakkor jól látható, hogy a törvényen alapuló tartási jogviszonyok esetén, az általános szabályhoz hasonlatosan, szintén rögzítést nyer a körülményeknek a tartás megállapításának időpontjához képest utólagos megváltozása, valamint a tartás változatlan módon, mértékben történő teljesítése esetén a fél oldalán beálló lényeges jogi érdeksérelem.

2. Lényeges, hogy a Ptk. által ehelyütt rögzített bíróság általi módosítás lehetősége terjedelmét tekintve a felek általi módosításhoz képest szűkebb, amennyiben a módosítás csak a tartás mértékének és a tartás szolgáltatása módjának módosítására irányulhat. Másrészt viszont, a bíróság hatásköre tágabb is abban az értelemben, hogy a Ptk. a megváltoztatás lehetőségét nem pusztán a felek megállapodásán alapuló tartás módosítására vonatkozóan ismeri el, hanem azt a bíróság ítéletén alapuló tartás megváltoztatására is kiterjeszti.

3. A Ptk. hivatkozott bekezdésének második mondata kimondja, hogy a megállapodáson alapuló tartás megváltoztatását nem kérheti az a fél, akinek a körülmények megváltozásának lehetőségével a megállapodás időpontjában számolnia kellett, vagy akinek a körülmények megváltozása felróható. Amint az jól látható, a jogalkotó itt különbséget tesz a felek megállapodásán és a bíróság által meghatározott, ítéleten alapuló tartás között és a felet – a fentebb említett feltételek teljesülése esetén – elzárja a tartás megváltoztatására irányuló igény érvényesítésének lehetőségétől. A szerződési jog általános szabályai körében rögzített bírósági szerződésmódosításhoz képest eltérést jelent ugyanakkor, hogy a családjogi könyv említett rendelkezése mellőzi az előreláthatóság kifejezés használatát és egy azzal tartalmilag gyakorlatilag azonos kifejezést („a körülmények megváltozásának lehetőségével számolnia kellett”) használ.

Lényegesebb eltérés mutatkozik meg a fél magatartásának értékelésénél, hiszen amíg a Ptk. 6:192. §-ában rögzített általános szabály szerint a fél általi igényérvényesítés lehetőségét kizárja az, ha a módosításra okot adó körülményváltozást kifejezetten a fél idézte elő (aktív magatartás), addig a vonatkozó családjogi rendelkezés szerint a fél nem kérheti a tartás módosítását, ha a körülmények megváltozása neki felróható. Ahogyan ezt Barzó Tímea is megjegyzi, ezen feltételnek a tartás megváltoztatása előzetes követelményeként való meghatározása összhangban áll a Ptk. 1:4. § (2) bekezdésében meghatározott általános alapelvvel, miszerint (saját) felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat.^[40]

4. A tartás mértékének vagy szolgáltatása módjának bíróság általi megváltoztatása Ptk. 4:210. §-ának (1) bekezdésében meghatározott feltételei összhangban állnak a bíróság általi szerződésmódosítás általános szabályával, amennyiben

[40] Barzó, 2017, 523.

előbbi esetben sem elegendő a pusztán körülmény változása és a lényeges jogi érdeksérelem, hanem a Ptk.-ban meghatározott többletfeltételek megvalósulása is szükséges.^[41] Amíg azonban az általános szabály körében meghatározott többletfeltételek konjunktív jellegűek, addig a családjogi könyv hivatkozott rendelkezése értelmében a körülményváltozás fél általi előreláthatósága vagy a fél annak előidézésében tanúsított felróható magatartása egymáshoz képest alternatív feltételek, vagyis a tartás mértékének, illetőleg a tartás szolgáltatása módjának bíróság általi módosításához nem szükséges az utóbb említett két feltétel egyidejű fennállása.

5. A tartás mértékének vagy szolgáltatása módjának megváltoztatására okot adó körülménybeli változás a tartásra jogosult és a tartásra kötelezett oldalán egyaránt bekövetkezhet. A változás beállhat egyrésztől a felek személyes viszonyaiban (pl. anyagi helyzetében, munkaképességében stb.), másrészt viszont a családjogi jogviszonyra valamely külső körülményváltozás (pl. infláció mértékének megváltozása) is kihatással lehet.

Lényeges megállapítás, hogy a tartásra jogosult (pl. kiskorú gyermek) indokolt szükségleteinek emelkedése önmagában még nem eredményezi a tartás mértékének felemelését, mivel „erre csak a gyermek szükségleteiben bekövetkezett olyan lényeges változás ad alapot, amire a felek kellő előrelátással sem számítottak, és amely miatt a tartás változatlan teljesítése a felperes lényeges és jogos érdekét sértené.”^[42] Ugyanis, bár köztudomású tény, hogy a gyermek életkorának előrehaladtával a gyermek tartási (pl. tanítási) költségei is növekednek, a költségek tényleges mértékével a szülők a tartás mértéknek meghatározására irányuló megállapodásuk megkötésekor előre nem számolhatnak, erre tekintettel mindig a konkrét körülmények függvényében dönthető el, hogy milyen mértékű tartás felel meg a gyermek indokolt szükségleteinek.^[43]

Az infláció emelkedése mint objektív körülmény önmagában szintén nem szolgálhat a tartásdíj (pl. gyermektartásdíj) felemelésének alapjául, hanem az csak abban az esetben adhat alapot a tartás mértékének pozitív irányú megváltoztatására, ha ahhoz a gyermek indokolt szükségleteinek emelkedése is társul, valamint a felemelt összeg megfizetése a kötelezett szülő számára – annak az átlagot meghaladó vagyoni-jövedelmi viszonyai folytán – nem jelent lényeges többlet-terhet.^[44] Indokolt lehet ugyanakkor a gyermektartásdíj felemelése a gyermek szükségleteire tekintettel, ha ezt a tartásra kötelezett szülő jövedelmi viszonyai lehetővé teszik, valamint akkor is, ha a szülő életmódjából, költségeiből az a következtetés vonható le, hogy a szülő jövedelme a tartás mértéke megállapításának alapjául szolgáló kimutatásban megjelölthöz képest lényegesen magasabb.^[45]

[41] Vékás – Gárdos, 2014.

[42] Kúria Pfv. 22.139/2016/11. Indokolás [30]. pont.

[43] Kúria Pfv. 21.430/2016/3., Indokolás [23]. pont.

[44] BH 2007. 257. I.

[45] BH 2001. 123., EBH 2000. 318.

6. A bírói gyakorlatot figyelembe véve további lényeges megállapítás, hogy a tartás mértéke megváltoztatását megalapozó lényeges változásnak a tartás megállapításának alapjául szolgáló körülményekben kell bekövetkeznie. A módosításnak ugyanakkor nem feltétele, hogy a tartás mértéke megállapításának alapjául szolgáló valamennyi körülmény együttesen változzék meg.^[46] Az említett változás mindemellett azonban a tartás mértékét ténylegesen csak akkor befolyásolja, ha a változás lényeges, tartós, és a jogosult szükségleteivel, vagy a kötelezett teljesítőképességével is összefüggésben áll.^[47]

A korábbi családjogi törvényhez (a továbbiakban Csjt.)^[48] és a hatályos Ptk. családjogi könyvéhez kapcsolódó bírósági ítélkezés többnyire azt mutatja, hogy a tartás mértékének megváltoztatására irányuló igény az túlnyomórészt a tartásra jogosult oldaláról merül fel és a tartásdíj pozitív irányú módosítására, felemelésére irányul. A Ptk. értelmében ugyanakkor nem kizárt az sem, hogy a tartásra kötelezett fél (szülő vagy különélő, illetőleg volt házastárs) a tartás mértékének csökkentése, leszállítása iránt nyújtson be igényt például jövedelmi viszonyainak jelentős mértékű megváltozására hivatkozással. A gyakorlatban azonban az a jellemző, hogy a bíróságok elutasítják a tartásra kötelezett ilyen irányú igényét, amennyiben jövedelmi viszonyainak negatív irányú változását maga idézte elő.^[49]

A Kúria gyakorlatilag ugyanezen az alapon, a hatályos Ptk. 4:210. § (1) bekezdésének második mondatára hivatkozással utasította el például azt a felperesi érvelést, amely azon alapult, hogy a tartásra kötelezett a tartás tárgyában megkötendő egyezség érdekében vállalta a már akkor is túlzott mértékű gyermektartásdíj megfizetését, azaz „túlvállalta” magát. A Kúria szerint a Ptk. hivatkozott rendelkezésének célja kifejezetten annak a sajátos helyzetnek az értékelése, amikor a tartásra kötelezett szülő felelőtlenül, illetőleg valamilyen mögöttes szándék folytán kiszámítható, stabil anyagi háttér nélkül vállalt tartásdíjfizetési kötelezettsége mértékének a megváltoztatását a teljesítőképessége vélt vagy valós csökkenésére alapítja úgy, hogy az általa vállalt tartásra igazolt teljesítőképességgel az egyezség megkötésekor sem rendelkezett.^[50] A Kúria ítéletének indokolásában rámutat továbbá, hogy a szülőkkel szemben – az általában elvárható magatartás követelményéből fakadóan – elvárás, hogy a közöttük létrejövő (a perbeli esetben a tartás mértékének meghatározására irányuló) megállapodásuk során a gyermekük érdekeit szem előtt tartva, felelősségteljesen, valamint kellő gondossággal és körültekintéssel járjanak el. A Ptk. 4:2. § (1) bekezdésében rögzített, a gyermek érdekének fokozott védelme alapelvével összhangban tehát elvárható a szülőktől az az előrelátás, hogy számoljanak egyrészt azzal, hogy „a megállapodás szerinti tartásdíj kiszámíthatóan, hosszabb időtartamon

[46] BH 2002. 233. I.

[47] BH 2001. 375.

[48] 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról (Csjt.).

[49] BH 2001. 375.

[50] Kúria Pfv. 21.327/2016/7., Indokolás, [26]. pont.

keresztül is teljesíthető mértékű legyen, másrészt, hogy az a gyermek indokolt – harmonikus személyiségfejlődéséhez szükséges – szükségleteit folyamatosan, megfelelően biztosítsa. Ebből következően a kötelezett szülőtől általában elvárható, hogy a szerződéses rendezés esetén az általa vállalt (a kimutatott jövedelmével esetlegesen összhangban nem álló) tartás teljesítését kellő gondossággal mellett azzal a felelősséggel vállalja, hogy annak hosszú távú megfizetéséhez a teljesítőképességét biztosítani kell.”^[51]

A fenti kérdéskör kapcsán, azzal szoros összefüggésben említendő meg egy további, az ítélkezési gyakorlatban kiforrottnak tekinthető és következetesen képviselt másik álláspont, amely szerint a tartás mértékének megváltoztatását (leszállítását) nem alapozza meg önmagában az sem, ha a kötelezett szülő később az egyezségben rögzített tartás mértékét arra hivatkozással kéri mérsékelni, hogy azt a gyermek szükséglete eredetileg sem indokolta,^[52] vagy a kötelezett a magas összegű gyermektartásdíj megfizetését már eleve külső segítség igénybe vételével vállalta.^[53]

A tartásdíj leszállítására okot adó körülmény lehet elméletben az is, ha a tartásra kötelezett szülőnek utóbb, a határozott összegű tartásdíj megállapítását követően újabb házasságból gyermeke születik. Ilyen esetben, noha az újabb gyermek megszületése a tartásra kötelezett szülő jövedelmi viszonyait nyilvánvalóan érinti, a Csjt. nyomán kialakult és a hatályos Ptk. rendelkezéseinek alkalmazása során is irányadó bírói gyakorlat szerint az újabb gyermek születése és ezáltal a tartásra kötelezett által eltartottak számának növekedése önmagában még nem indokolja a határozott összegű gyermektartásdíj leszállítását.^[54]

A Kúria joggyakorlat-elemző csoportja által készített, a rokонтartás szabályai-val kapcsolatos ítélkezési gyakorlatról szóló összefoglaló véleményében foglalkozik a tartásdíj módosításának kérdésével is. A Kúria a Ptk. szabályaiból kiindulva megerősíti, hogy a tartás szerződéssel történő rendezése esetén a mérték felemelésére, illetve leszállítására irányuló perben a bíróság viszonyítási alapja minden esetben a szerződés és nem a tartás törvényi szabályozása kell legyen, vagyis a szerződés megkötésének időpontjában fennálló körülmények olyan változása szolgálhat alappal a módosításra, amelynek folytán a tartás változatlan teljesítése valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti.^[55] Az összefoglaló vélemény kiemeli továbbá, hogy a megállapodáson alapuló tartásdíj módosítása iránti perben a megállapodás megkötésének körülményeit is körültekintően kell vizsgálni.^[56]

[51] Kúria Pfv. 21.327/2016/7., Indokolás, [27]. pont. Hasonlóan foglalt állást a Kúria a Pfv. 22.139/2016/11. sz. ügyben (Indokolás [28]. pont), a Pfv. 21.430/2016/3. sz. ügyben (Indokolás, [22]. pont).

[52] BH 2013. 218., Kúria Pfv.II.20.025/2016., Kúria Pfv. 21.216/2016/6., Indokolás, [35]. pont.

[53] BH 2017. 58.

[54] Kúria Pfv. II.20.009/2008/3., Kúria Pfv. 21.311/2015/4.

[55] Összefoglaló vélemény a rokонтartás szabályaival kapcsolatos ítélkezési gyakorlatról (Budapest, 2018. március), 25.

[56] Uo. 26.

2. A házastársi és az élettársi tartás módosítása, a körülménybeli változás értékelése

Ahogy korábban már említettem, a Ptk. családjogi könyvében szabályozott, jogszabályon alapuló tartási viszonyok általános és közös szabályait a jogalkotó a rokонтartás körében helyezi el, itt található a fentebb részletesen ismertetett és elemzett, a tartás mértékének és szolgáltatása módjának megváltoztatására vonatkozó rendelkezés is. A rokонтartás általános szabályaihoz képest a Ptk. különös rendelkezéseket állapít meg a házastársi és az élettársi tartás szabályai körében. Lényeges ugyanakkor, hogy ehelyütt a Ptk. a tartásra irányuló megállapodás módosítására vonatkozó különös rendelkezést nem tartalmaz.

Abban az esetben, ha a különélő vagy volt házastársak között – akár megállapodás, akár bíróság ítélete alapján – létrejön a tartási jogviszony, azonban utóbb valamilyen körülmény folytán igény merül fel ennek megváltoztatására, a módosításra a Ptk. 4:33. §-ában foglalt utaló szabály alapján a rokонтartás tartás mértékének és szolgáltatása módjának megváltoztatására vonatkozó szabályai nyerne alkalmazást. Érdeemes továbbá rögzíteni, hogy a jogalkotó a házastárs körülményeinek az életközösség megszűnését követő megváltozását, így például a tartásra való utólagos rászorulttá válását – különös méltánylást érdemlő esetben – szintén értékeli. Minthogy azonban ilyen esetben a felek között – rászorultság hiányában – eredetileg nem állt fenn tartási jogviszony, így annak módosításáról sem beszélhetünk, hanem a házastárs tartásra való utólagos jogosulttá válásáról van szó.^[57]

Az élettársi kapcsolat családjogi hatásait szabályozó rendelkezések körében a Ptk. ugyan tartalmaz az élettársi tartásra vonatkozó különös rendelkezéseket, ezek között azonban nincs olyan, amely a tartás megváltoztatásáról rendelkezne. Ehelyett a jogalkotó itt is utaló szabályt rögzít (Ptk. 4:91. §) és az élettársi tartás (mértéke és szolgáltatásának módja) módosítására a rokонтartásnál meghatározott szabályokat rendeli megfelelően alkalmazni. Élettársi tartás esetén a jogalkotó szintén elismeri a tartásra való utólagos rászorulttá válást.^[58] Ez az esetkör azonban létező tartási jogviszony hiányában – a házastársi tartásnál kifejtettekkel egyező módon – szintén nem értékelhető a tartási jogviszony módosításaként, noha annak alapját a tartásra jogosult volt élettárs körülményeiben beálló változás képezi.

IRODALOM

- Almási Antal (1929): *A kötelmi jog kézikönyve*. II. kötet, Tébe Kiadóvállalat, Budapest.
- Anka Tibor (2014): Öröklési szerződés. In: Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*. IV. kötet. Opten Kiadó, Budapest, 586–612.

[57] Ptk. 4:29. § (2) bekezdés.

[58] Vö.: Ptk. 4:86. § (2) bekezdés.

- Barzó Tímea (2017): *A magyar család jogi rendje*. Patrocinium, Budapest.
- Benke József (2014): A tartási és az életjáradéki szerződés. In: Csehi Zoltán (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv magyarázata. Kommentár a 2013. évi V. törvényhez*. Menedzser Praxis, Budapest, 293–316.
- Delbó Erika (2010): A tartási, az életjáradéki és az öröklési szerződés. *Res Immobiles*, 1-2. szám, 49–59.
- Gellért György (2001): *Az öröklési szerződés*. KJK-KERSZÖV, Budapest.
- Grosschmid Béni (1932): *Fejezetek kötelmi jogunk köréből*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest.
- Hegyháti István (1959): A tartási és életjáradéki szerződés sajátosságai. *Jogtudományi Közöny*, 10-11. szám, 534–545.
- Kelemen László (1942): Ellátási és életjáradéki szerződés. In: Szladits Károly (szerk.): *Magyar magánjog. Kötelmi jog. Különös rész*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 379–420.
- Leszkoven László (2016): *Szerződésesség a polgári jogban*. Wolters Kluwer, Budapest.
- Sóth Lászlóné (1991): Öröklési szerződés. In: Petrik Ferenc (szerk.): *Az öröklés joga*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 193–223.
- Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.) (2014): *Kommentár az új Polgári Törvénykönyvhöz*. Wolters Kluwer, Budapest.
- Weiss Emília (1997): Az öröklési szerződés – az öröklési jog és a szerződési jog határán. *Közjegyzők Közönye*, 4. szám, 2–7.
- Zsíros Gábor (2014): A tartási és az életjáradéki szerződés. In: Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*, III. kötet. Opten Kiadó, Budapest, 1271–1286.

Tabán, Holdvilág utca vége